

HOOFSTUK 6

‘N KORT OORSIG OOR DIE EVANGELIES-GEREFORMEERDE KERK MET VERWYSING NA DIE GEMEENTE VAN WELKOM

6 AGTERGRONDSKETS

6.1 DIE AANLOOP: D J J DE VOS

In die veertigerjare van die vorige eeu was sommige leraars die mening toegedaan dat ‘n algemene geestelike doodsheid in die N. G. Kerk geheers het. Desondanks het Evangeliegesinde predikante soos di. W. C. Malan en C. F. Scheepers nooit daaraan gedink om ‘n skeuring in die kerk te veroorsaak nie. Sodanige predikante het eerder gebid en gewerk vir ‘n geestelike oplewing in die kerk. Ondanks pogings om die kerk volgens bepaalde konseptualiteite te verander, het die onaangename van ‘n skeuring wel onder aanvoering van Dirk de Vos plaasgevind.¹ Derhalwe is dit van belang om kortliks aandag aan sy jong lewe te gee:

6.2 DIE VROEË STADIUM VAN SY LEWE

Hy is op 22 Julie 1904 in die distrik van Sutherland gebore en was die derde oudste van agt seuns en vier dogters. Hy het in ‘n godsdienstige huis grootgeword en sy ouers was lidmate van die N. G. Kerk. Sy moeder het met haar godsdienstige lewe en opvoeding ‘n groot invloed op hom uitgeoefen.² Sy moeder het hom van jongs af met die inhoud van Spurgeon se werke ingeskerp. Eweseer het sy hom op ‘n vroeë stadium in sy lewe meegedeel dat hy soos Spurgeon moet wees, sodat hy “‘n nuttelos kerk met ‘n oorblyfsel moes vervang.”³ Volgens hom het hy dit in sy hart bewaar totdat hy deur die Hoërhand in 1944 daartoe beweeg is.⁴

As gevolg van sy Nasireërskap was hy gedurende sy “skool-, universiteits- en kweekskooljare” baie eensaam.⁵ Daarmee gepaardgaande was hy lief vir die natuur en was hy met die Nieuvelsberge, die Koue Bokkeveld en die Bolandse berge goed bekend.⁶

Steeds op persoonlike trant het hy op skool menige keer jonger leerlinge teen ouer leerlinge beskerm en gevolglik in menige vuisgevegte betrokke geraak.⁷

¹ A. S. van Niekerk, *Die Geskiedenis van die Nuwe Protestantse Kerk* (Ongep. DD proefskrif, UP, 1983), p. 87.

² D. J. J. de Vos, *Kerkwetenskap*, (Bloemfontein, Andrew en Kie, 1967), p. 139.

³ A. S. van Niekerk, *Die Geskiedenis van die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 87.

⁴ Ibid.

⁵ D. J. J. de Vos, *Kerkwetenskap*, p. 278.

⁶ A. S. van Niekerk, *Die Geskiedenis van die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 88.

⁷ Ibid.

Gevolgtlik het hy besluit om by 'n boksklub aan te sluit. Sy geaardheid en temperament was van so 'n aard dat hy nie aan 'n nederlaag geglo het nie. Hy het die mening gehuldig: 'n Ding word aangepak om te wen. Vrees is kontrabande, 'n vreemde inkruipiel in 'n mens,' het hy by geleentheid aangevoer.⁸ Derhalwe sou sy veggees dikwels na vore kom, veral as hy 'n eie oortuiging oor 'n aangeleentheid gehad het en teenkanting moes verduur. Op skool het hy aan verskeie aktiwiteite en sportsoorte deelgeneem soos onder andere: kadetoffisier, kringleier van die K S V, Victor Laudorum in atletiek en in die skool sowel as in die eerste dorpspan rugby gespeel. Daarby was tennis ook een van die vele sportsoorte waaraan hy deelgeneem het.⁹

Gedurende die skooljare van dr. de Vos het ds. Jac van der Merwe groot invloed op sy geestelike vorming uitgeoefen. Ds. Van der Merwe was in dié tyd 'n bekende evangelieprediker en dit het moontlik daartoe bygedra dat hy 'n groot invloed op dr. de Vos uitgeoefen het. Op die ouderdom van vyftienjaar het hy onder ds. van der Merwe se prediking tot bekering gekom. Daarby het ds. Van der Merwe opreg belangstelling in dr. de Vos se toekoms getoon, omdat hy by dr. de Vos wou weet watter planne hy na afloop van die laaste matriekvraestel teen die einde van 1923 vir die toekoms beoog het. Na aanleiding hiervan het dr. de Vos geantwoord: 'Dominee ek gaan Spurgeon se werk probeer voortsit en probeer preek soos dominee preek.'¹⁰ Dit is duidelik dat hy sterk deur Spurgeon se werke beïnvloed is, wat sy moeder van kleins af aan hom voorgelees het.

Hy het by geleentheid verklaar dat hy hom van enige iets weerhou wat 'n skadelike effek op sy karakter kon hê. Gevolgtlik het hy hom van sterk drank en rookgewoontes weerhou. Hy het alle vorme van kuisheid beoefen en gepoog om ooreenkomstig die Skrifte sy lewe te probeer inrig. Gevolgtlik was hy sy hele lewe 'n kampvegter teen sosiale ewels. Hy voer aan dat die woorde van Gen. 4:7 in sy hart vir ewig vasgelê is: 'Die sonde lê en loer voor die deur en sy begeerte is na jou, maar jy moet daarvoor heers.'¹¹ Die uiters streng godsdienstige lewe het noodwendig daartoe aanleiding gegee dat hy meerendeel 'n eensame lewe gevoer het. Die volgende woorde is opvallend: 'Ek is vredeliewend, maar as ek my mond oopmaak is daar oorlog.'¹² Dit het hy op skool, universiteit en in die bediening ervaar. Hiervolgens is dit vir hom duidelik: "Die sonde het die wêreld so ingeneem, so oorweldig, dat daar vir die kind van God geen vrede of rus hier is nie."¹³ Hiervolgens wil dit voorkom dat sy lewe deurentyd deur storm en drang gekenmerk is.

⁸ D. J. J de Vos, *Kerkwetenskap*, p. 278.

⁹ Ibid.

¹⁰ A. S. van Niekerk, *Die Geskiedenis van die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 88.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid., pp. 88-89.

¹³ D. J. J. de Vos, *Kerkwetenskap*, p. 281.

Die gegewens rakende dr. de Vos is slegs by wyse van toeligting hoe hy dinge beskou en vertolk het. Derhalwe is dit nie deel van die historiese ontstaansgeskiedenis en verloop van die Nuwe Protestantse Kerk nie, hoewel dit moontlik in 'n mindere of meerdere mate 'n invloed op die wordingsgeskiedenis van die kerk gehad het.

Desgelyks is die bronne rakende die persoon van dr. de Vos hoofsaaklik van hom afkomstig en gevolglik moet dit as subjektief van aard beskou word.

6.3 SY VOORBEREIDING VIR DIE BEDIENING

Sy ontnugtering was groot toe hy op Stellenbosch met die teologiese studente en studentelewe kennis gemaak het. Dit word in 'n brief aan sy moeder weerspieël kort nadat hy op Stellenbosch aangekom het. Eweseer sy ondervinding op die trein na Stellenbosch wat hy soos volg verduidelik: 'Ek is skoon dronkgeslaan. Ek kan nie dink dat dit mense is wat vir predikante leer nie. Di. Volsteedt en Van der Merwe is nie so nie. Nou sien ek op Stellenbosch is net 'n paar uitsonderinge – byna almal is eners. Stellenbosch is pragtig, maar die smaak is bitter ... Die treurigste van alles is dat dit lyk my of die admissiestudente die leiers is in die goddeloosheid. Hulle flirt die meeste met die wildste meiseis ... Hulle drink soos hulle wil en gaan bioskoop toe. Ek hoor die vuilste grappe tussen hulle. Ek is so geskok dat ek nie weer sal regkom nie.'¹⁴ Hy bestempel die ontgroening as skokkend wat uit dopery en ongure dinge soos kaaldansery, ensomeer bestaan het.¹⁵

Hy het na die gebruikelike ongroening al sy tyd en aandag aan sy studies gewy. Gevolglik het hy selfs sy liefde vir sport daarvoor ingeboet. Gewoonlik het hy Saterdag die mooi berge in die omgewing verken. Hy het ook bewus geword van die sosiale wantoestande van die Kleurlinge in Wes-Kaapland en gevolglik opheffingswerk onder hulle gedoen. Daarbenewens het hy ook getrag om die maatskaplike wantoestande onder die aandag van die kabinetministers en selfs onder die aandag van Eerste Minister te bring.¹⁶ Voorwaar 'n man wat nie vir die ekstreme teruggedeins het nie.

Hy het ook aansluiting by eerw. A. Dreyer gevind en hom met opelugdienste en straatwerk gehelp. Sy obsessie met die haglike wantoestande van die Kleurlinge het hom genoop om die volgende brief aan sy vader te skryf: 'Hulle is vlees en bloed soos ons; hulle het onsterflike siele soos ons en ons moet hulle laste dra; ons moet hulle ellende help oplos; ons moet die helse drankduiwel met hand en tand beveg en die verwoestende siektes teengaan.'¹⁷

¹⁴ Pamflet. D. J. J. de Vos, *Stellenbosch is pragtig met 'n bitter smaak*, p. 12.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ A. S. van Niekerk, *Die Geskiedenis van Die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 91.

¹⁷ D. J. J. de Vos, *Stellenbosch is pragtig ...*, p. 16.

Dit wil voorkom dat hy as jongman hom voortdurend oor die maatskaplike wantoestande van die anderkleuriges en minderbevoorregtes bekommer het. Dientengevolge het dit in 'n groot mate tot sy eensaamheid bygedra, omdat dit vir hom voorgekom het asof niemand daarvoor begaan is nie.¹⁸ Daarby het sommige teologiese studente se lewenswyse soos drankmisbruik hom hewig ontstel. Desnoods skryf hy aan sy vader: 'My oë gaan al meer oop vir die ontsettende goddeloosheid hier. Ek het vir die kweekskool, wat ek as 'n heilige plek voorgestel het, geen respek meer nieDie tokkelokke is die leiers van alles wat boos is.'¹⁹

Dr. de Vos se onverskrokke geneidheid tot ekstreme optrede soos in die geval van die sosiale wantoestande van die Kleurlinge in die Kaap, is moontlik 'n karaktereienskap wat later op kerklike vlak te voorskyn sou tree. Volgens die voorafgaande uitsprake is dit duidelik dat daar nie 'n korrelasie tussen subjektiwiteit en objektiwiteit te bespeur is nie. Ewewel is sy waardebepalings en beskouingswyse oor sake wat hom na aan die hart is, 'n opvallende geneidheid om te eng na dinge in die oortreffende trap te kyk. Hy het by geleentheid van 'n Polumnia-vergadering (vergadering van teologiese kweekskoolstudente) verklaar dat 'Die satan self oor die drumpel van die kweekskool gekom het en hier, nie student is nie, maar 'n leermeester in alle ongeregtigheid is.'²⁰ 'n Uiters vergesogte en onverantwoordelike stelling vir iemand wat hom vir die bediening voorberei het en deur hoogs gekwalifiseerde vakkundiges onderrig is. Sommige studente het hom laat probeer afwyk van sy oordrewe nougesetheid, maar hy het onafwykbaar daarmee voortgegaan. Sy eensydige en oormoedige beoordeling van dinge sonder die inagneming van die gebrokenheid van dinge waaruit die loflike dikwels verrys, is 'n ernstige en gevaarlike leemte van 'n godsdienstige beskouingswyse. Die soort onafwykbare lewensuitkyk sou hom later duur te staan kom.

6.4 SY BEDIENING

Dr. de Vos is op 21 Mei 1931 as hulpprediker na die Tweetoringkerk in Bloemfontein beroep en gevolglik is hy op 14 Junie 1931 in die gemeente georden. Hy is na 'n kort tydjie, dit wil sê, op 3 Oktober 1931 na Reddersburg beroep. Dié beroep het hy aanvaar. Op 18 Junie 1937 is hy beroep na Roodepoort wat hy aangeneem het. Ná 'n verblyf van ongeveer twee jaar in Roodepoort, is hy op 16 Februarie 1940 na die gemeente van Durban beroep.

Vervolgens het hy die beroep aanvaar.²¹ In die kerkraad se afskeidsadres aan dr. de Vos is daar van hom getuig: 'Onse God was vir ons baie goed gewees toe Hy u na ons gestuur het. Deur u bemiddeling het u groot dinge onder ons tot stand

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ A. S. van Niekerk, *Die Geskiedenis van Die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 92.

²¹ Ibid., p. 94; Feesuitgawe. Evangelies-Gereformeerde Kerkblad: *50 Jaar van Genade, 1944 – 1994*, p. 6; A. J. Prinsloo, *Kerkskisma en Kerkstigting en Dr. Dirk J. J. de Vos*, (Ongep. M. A.- Verhandeling, Universiteit van Natal,

gebring Die liefde wat ons saamsnoer is alleen die liefde van ons Meester Langs hierdie weg wil ons, naas God, u onverskrokke gehoorsaamheid roem, die verkondiging aan die mensdom en die verbreking van goddelose bande en dat die lig van Christus, deur u gehoorsaamheid, vir hierdie gemeente deurgebreek het soos die daeraad.’²²

Die jongmense in die gemeente het die volgende toegevoeg: ‘Van u ons leraar neem ons met smart in ons harte afskeid. U het vir ons die nuwe geluid in die ou Evangelie laat hoor. U het soms vir ons hard geslaan, maar dit was alleen tot heil vir ons eie siele en tot eer van Jesus Christus.’²³

Dit is met dié woorde dat hy na die gemeente van Durban gegaan het.

6. 4. 1 AS PREDIKANT IN DURBAN

Dr. de Vos en sy gesin het baie alleen met hulle aankoms in Durban gevoel. Daar was niemand om hulle welkom te heet nie. Hy het enkele jare daarna die volgende geskryf: ‘Orals waar ons nog na ‘n nuwe standplaas gegaan het is ons deur die konsulent en gemeente êrens langs die pad verwelkom. Dit is ‘n staande gebruik. Ons moes alleen die pad inkom ten spyte daarvan dat die dag van ons aankoms bepaal is.’²⁴ Eweseer het hulle ‘n kind in die motor gehad wat ernstig siek was, terwyl hulle na die pastorie van ds. G. C. Van Rooyen gesoek het. Nadat hulle die pastorie van ds. Van Rooyen gevind het, is hulle kil ontvang met die woord van Mev. Van Rooyen: ‘Ons is nou net besig om te eet anders kon dominee vir julle gaan wys het waar julle moet tuisgaan, maar ons sal julle beduie waar dit is.’²⁵ Hulle is toe daarna weg om na ‘n kinderspesialis en verpleegster te gaan soek.

Volgens dr. de Vos het tien dae verloop sonder dat ds. Van Rooyen hulle besoek het, hoewel sommige van die gemeentelede hulle bygestaan het en van die ouderlinge dr. de Vos en sy gesin by die pastorie verwelkom het. Daarbenewens is by die ontvangs-geselligheid geen welkomsadres aan hom en sy gesin gerig nie.²⁶

Eweseer het hy by die eerste nagmaal na hulle aankoms die Sondag ‘n afsydige en vreemdsoortige houding by ds. Van Rooyen bespeur. Dr. de Vos het dit so verklaar: ‘Ds. van Rooyen wink die ouderlinge om plaas te neem aan die tafel en vir my laat hy in die banke sit.’²⁷

1973, p. 4, p. 14.

²² A. J. Prinsloo, *Kerkskisma en Kerkstigting ...*, pp. 14 – 15.

²³ Ibid., p. 15.

²⁴ Ibid., p. 16.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid., p. 17.

Ds. van Rooyen het later ‘n verduideliking oor die ongelukkigheid van dr. de Vos se aankoms in Durban probeer gee en aangevoer dat dit nie die gebruik van die gemeente is om enige verwelkomingsadres aan te bied nie. In stede daarvan is ‘n toespraak van verwelkoming gewoonlik die gebruiklike, terwyl ‘n ruiker of mandjie vrugte aan die predikantsvrou oorhandig word. Volgens ds. van Rooyen het hy en sy vrou las van ‘n hand en voet gedurende dr. de Vos se aankoms in Durban gehad. Gevolglik was dit vir hulle moeilik om tot verdere hulp te wees, wat moontlik onder omstandighede te wagte is. Hy het ook bygevoeg: ‘Ons het maar net so gekom en is deur twee kerkraadslede by die stad ontmoet. Ons het ‘n hele tyd gestaan en wag en toe kom broeder V ... ewe haastig. Hy het glo aan ds. van Rooyen en sy vrou gesê: Dit syp my ek is laat ek kan self nie sê waar julle moet tuisgaan.’²⁸

Hoewel ds. van Rooyen ‘n verduideliking vir die betrokke nagmaal probeer gee het, het dit nietemin die effek op dr. de Vos gehad dat hy nie eintlik welkom in die gemeente is nie.²⁹ Uiteraard sou die gebeure nie bevorderlik vir die verhouding tussen die twee pastorieë wees nie.

Hiervolgens het ‘n situasie van wrywing en tweespalt tussen die twee predikante ontstaan. Dit het ‘n teelaarde van konflik en verwydering tot nadeel van die gemeente in die vooruitsig gestel, die ontkieming van moontlike radikaliteite wat vir toekomstige gebeurlikhede bepalend kon wees.

6.5 POLARISASIE TOT BREEKPUNT

Die hoofstuk handel nie oor die ontstaangeskiedenis van *Die Nuwe Protestantse Kerk* nie, maar slegs oorsigtelik as agtergrondskets. Derhalwe is ‘n breedvoerige behandeling daarvan nie gerade nie.

Die verwydering tussen dr. de Vos en ds. van Rooyen het dit vir beide leraars onmoontlik gemaak om so voort te gaan. Ongelukkig het die stryd al hoe hewiger tussen die twee leraars geword.³⁰ Dit het natuurlik ‘n nadelige effek op die gemeente in die geheel gehad. Desondanks het die jaarlikse ringsitting op 13 April 1944 in Melmoth onder dié gespanne omstandighede plaasgevind.³¹

Dr. de Vos het as uittredende Voorsitter van die Ringsitting uit Jer. 15 en Jer. 23 die volgende woorde geles: ‘Valse profete wat die woorde van die lewende God verdraai, Godswoorde die een van die ander steel en wat vir die volk hoegenaamd

²⁸ Ibid.

²⁹ A. S. van Niekerk, *Geskiedenis van die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 113.

³⁰ Feesblad. Evangelies-Gereformeerde Kerk: *50 Jaar van Genade, 1944 - 1994*, p. 6.

³¹ A. J. Prinsloo, *Kerkskisma en Kerkstigting ...*, p. 67.

geen voordeel inhou nie.’³² Volgens dr. de Vos het die ringslede nie gunstig hierop gereageer nie en aangevoer: ‘My gehoor was bloeddorstig en verwoed.’³³

Op 14 April 1944 is daar agter geslote deure vergader waaroor dr. de Vos beswaar aangeteken het.³⁴ Na aanleiding van sekere verwickelinge gedurende die Ringsvergadering is onder andere besluit:

‘(a) Die Ring besluit om al die stukke insake die moeilikhede in die gemeente van Durban te verwys na die Ringskommissie vir ondersoek en om daarna na bevind van sake uitspraak te doen.

(b) Met die oog op die verdere ontwikkeling in die toestande in die gemeente Durban sedert die sitting van die Buitengewone Ringsvergadering, besluit die Ring dat, terwyl die bogenoemde saak hangende is en tot tyd en wyl die Ringskommissie uitspraak gedoen het, dat die plaaslike leraar dr. de Vos, hom geheel en al moet onttrek van die uitoefening van sy ampspligte. Gesien die buitengewone omstandighede wat daar in die gemeente geskep word sal die konsulent onderwyl alle reëlins tref i.v.m. die bearbeiding van die gemeente. Art. 324.’³⁵ Die Ringsvergadering het ook daarop gewys dat die Sondagskool onverwyld op normale wyse moet voortgaan.³⁶

Dr. de Vos en sy afgevaardigdes van die gemeente van Durban het nie die volgende oggend hul verskyning by die vergadering gemaak nie. Die Ring het sy misnoë betoon dat hulle sonder verlof na Durban terug is. In die lig van die gebeure by die Ring het dr. de Vos dit soos volg beskryf: ‘Daardie aand, ‘n paar minute voor 9 uur is ek sonder verhoor binne vyf minute geskors.’³⁷

Die werklike keerpunt het by ‘n kerkraadsvergadering op 21 April 1944 plaasgevind, toe dr. de Vos en ‘n aantal kerkraadslede die vergadering verlaat het en ‘n nuwe kerk binne die Ned. Geref. Kerkgebou in Durban gestig het. Die afgeskeide groep het dus op 21 April 1944 ‘Die Nuwe Protestantse Kerk in Afrika’ gestig. Hierna het dr. de Vos sy bedanking as leraar en lidmaat van die Ned. Geref. Kerk ingedien. Dit het ook die bedanking van ongeveer vier-en-veertig kerkraadslede ingesluit.³⁸

Dit wil voorkom dat dr. de Vos die moontlikheid van kerkstigting voor die kerkraadsvergadering van 21 April 1944 in gedagte gehad het. Die telegram bevestig die vermoede wat hy op 21 April 1944 aan sy twee broers, di J. F. De Vos

³² A. S. van Niekerk, *Geskiedenis van Die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 172.

³³ Ibid.

³⁴ A. J. Prinsloo, *Kerkskisma en Kerkstigting ...*, pp. 67 – 68.

³⁵ Ibid., pp. 68 – 69.

³⁶ A. S. van Niekerk, *Die geskiedenis van die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 173.

³⁷ Ibid., p. 174.

³⁸ A. J. Prinsloo, *Kerkskisma en Kerkstigting ...*, pp. 72 – 73.

en H. M. De Vos by die Vrystaatse Sinodesitting in Bloemfontein gestuur het. Die bewoording van die telegram lees: ‘Vanaand finale krisis. Moontlik dan die nuwe kerk van Suid-Afrika gegrond op die onfeilbare geïnspireerde Woord van God en die drie Formuliere van Enigheid, ‘n toevlugsoord en rusplek vir die gelowiges. Veroordeel asseblief nie te gou nie. Bid vir ons. Mag ons julle skade berokken, vergewe ons.’³⁹ Hiervolgens is daar geen twyfel dat hy reeds die stigting van ‘n moontlike kerk voor die kerkraadsvergadering op die aand van 21 April 1944 in gedagte gehad het.

Die woorde: ‘... ‘n toevlugsoord en rusplek vir die gelowiges’⁴⁰, is om klaarblyklike redes duidend op ‘n alternatiewe religieuse instelling. In effek het dit om ‘n veel dieper saak gegaan as die onenigheid tussen twee leraars en die getwis in die gemeente.

Die antwoord lê oor die algemeen nie buite die bestaande instituêre nie, maar juis daarbinne waartoe die gelowige dienskneg geroep is.

Ondanks *Die Nuwe Protestantse Kerk* wat op 21 April 1944 gestig is,⁴¹ het dit nietemin tekens van onenigheid in 1946 begin toon. Kortliks moet dit aan uiteenlopende godsdienstige denkopvattinge binne die bepaalde kerkverband toegeskryf word.⁴² Die uiteenlopende denkrigtings tussen dr. de Vos en ds. C. Cronje het uiteindelik meegebring dat die De Vos-broers van *Die Nuwe Protestantse Kerk* weggebreek het. Dit het meegebring dat dr. de Vos en sy broers die H. N. G. Kerk gestig het, wat later die Christelike Gereformeerde Kerk geword het.⁴³

Na aanleiding van die gebeure in *Die Nuwe Protestantse Kerk* is ‘n nuwe kerkbestuur op 7 Mei 1949 soos volg saamgestel: di. C. J. Serfontein (voorsitter), S. J. Becker (onder-voorsitter), C. Cronjé (sekretaris), A. Naudé (tesourier) en oudl. M. W. Odendaal.⁴⁴

Intussen het die kerk al hoe meer momentum begin kry, sodat selfs die naam in 1986 na die *Evangelies-Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika* verander is.⁴⁵ Die oorweging was om die naamsverandering in ooreenstemming met aard en karakter van die kerk te bring.

³⁹ A. S. van Nieker, *Die geskiedenis van die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 176.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ A. K. Batt, *Die Nuwe Protestantse Kerk in Afrika gedurende die jare 1944 – 1949*, (Lisensiaatskripsie, Universiteit Stellenbosch, 1973), p. 23.

⁴² A. S. van Niekerk, *Die geskiedenis van die Nuwe Protestantse Kerk*, p. 253.

⁴³ Feesblad. Evangelies-Gereformeerde Kerkblad: *50 Jaar van Genade, 1944 – 1994*, p. 7.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

Namate die kerk begin groei het, het al hoe meer gemeentes tot stand gekom. Gevolglik word die fokuspunt na die gemeente in Welkom verskuif.

6. 6 DIE STIGTING VAN DIE EVANGELIES-GEREFORMEERDE KERK VAN SUID-AFRIKA IN WELKOM

Hoewel dit nie die regte plek is om dit te vermeld nie, is dit nietemin van belang om kortliks aan te toon dat daar geen bronne van die bestaande gemeente voorhande is nie. Na 'n deurtastende ondersoek het die navorser bevind dat al die relevante bronne van die gemeente deur 'n oorstroming in die argief vernietig is. Derhalwe is met enkele bejaarde respondente onderhoude gevoer en gevolglik is van alle beskikbare en geverifieerde toepaslike inligting of inligtingstukke gebruik gemaak.

Die gemeente het in 1960 tot stand gekom toe daar geen kerklike instelling van eie aard in die Goudveld was nie. Derhalwe is pionierswerk vir die uiteindelijke stigting van die gemeente in Welkom gedoen.

Die toestroming van mense na die Goudveld het onder andere ook lidmate van die *Evangelies-Gereformeerde Kerke van Suid-Afrika* ingesluit. Vanweë die geringe aantal lidmate in die Goudveld het 'n sterk groepsgebondenheid op geestelike en kerklike gebied ontstaan.

Die pionierstydperk in die geskiedenis van die voornemende gemeente en daarna was moeilik, omdat vrae oor die erkenning van die kerk sowel as sektariese bewerings nie maklik vir die groepie was om te hanteer nie.⁴⁶

In 1960 het enkele lidmate van die kerk begin om huisdienste te hou en gebid vir 'n eie aanbiddingsplek in gemeentelike verband. In die lig hiervan skryf mnr. L. Fourie: "Ek glo die Here het ons behoefte gesien en het die weg voorberei vir die ontstaan van 'n gemeente. Toe daar planne beraam is vir die hou van 'n reeks dienste het die lidmate wat hier was saam gewerk en gebid."⁴⁷

Mnr. Fourie skryf na aanleiding van 'n reeks dienste wat deur verskeie leraars in Welkom gehou is, die volgende: "Baie mense het tot bekering gekom. Huisgesinne is gered en het van krag tot krag gegaan. Dit was wonderlik om te sien pa, ma en kinders bly agter om die saak met die Here reg te maak."⁴⁸

In Mei 1960 is 'n reeks dienste deur ds. L. Pienaar in die skoolsaal van die Hoër Tegniese Skool gehou. Na afloop van die dienste is 'n gemeente met ongeveer

⁴⁶ S. Fourie, *Onderhoud*, 18. 11. 04.

⁴⁷ Pamflet. Die Nuwe Protestantse Kerk. *Mondingwording 3 – 10 Mei 1981*, 21 *Welkom Gemeente, 1960 – 1981*.

⁴⁸ Ibid.

twalf gesinne gestig. Hierna is ‘n kerkraad verkies wat uit sowat agt kerkraadslede bestaan het.⁴⁹

Ds. F. Hugo is die eerste predikant wat die gemeente beroep het, maar hy het dit nie aanvaar nie. Daarbenewens is C. Devenier beroep. In daardie stadium was hy in sy finale jaar op kweekskool. Hy het egter die beroep na die voltooiing van sy studies aanvaar.⁵⁰ Ds. Devenier is teen die einde van 1960 deur ene dominee Bekker in die gemeente bevestig.⁵¹

Mnr. Fourie skryf onder andere: “Dit het in die begin maar baie swaar gegaan omdat daar in skoolsale dienste gehou moes word en baie ander ons teegestaan het. Die Here het egter die werk wat Hy in Welkom begin het nie laat skipbreuk ly nie maar dit het voort gegaan en baie siele is gered.”⁵²

In die gemeente is gereeld twee dienste op ‘n Sondag gehou, ‘n oggend en aanddiens. Derhalwe is van skoolsale vir die doel van dienste by die Hoër Tegniese Skool en Reitzpark Laerskool gebruik gemaak. Na gelang van die gemeentelike aktiwiteite is ‘n Sustersvereniging, ‘n Sondagskool en ‘n Jeugvereniging gestig. Daarteenoor is die sustersbidure Woensdagoggende en gemeentebidure Woensdagaande by een of ander lidmaat se huis gehou. Die Jeugvereniging is ook gereeld by ‘n lidmaat se huis gehou.⁵³

Volgens ds. Devenier is nooit enige gemeente basaar of enige vorm van fondsinsameling vir die voortgang van die gemeente gehou nie. Hy het onder andere aangevoer: “Die besoekers en mense van Welkom was getrou aan die Woord en het hulle tiendes gegee vir die werk aldaar. Geen koekverkopings of basaars was nodig waar God gewerk het nie.”⁵⁴

Ondanks die moeilike pioniersjare het die gemeente steeds voortgegaan om te bid vir ‘n pastorie en kerkgebou. Mnr. Fourie skryf dat dit moeilike tye in die geskiedenis van die gemeente was en voeg by: “Die Here het eerstens vir ons ‘n erf voorsien deur die persoon van wyle oom Dawid Naude waar ons pastorie gebou is deur ds. Devenier wat persoonlik die bouwerk behartig het.”⁵⁵ Volgens ds. Devenier was mnr. Naude ‘n predikant van die Baptiste Kerk, wat grond aan die gemeente vir die oprigting van ‘n kerkgebou en pastorie geskenk het. Die pastorie is eers gebou

⁴⁹ S. Fourie, *Onderhoud*, 18. 11. 04.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ C. Devenier, *Persoonlike aantekeninge*, 23. 11. 04.

⁵² Pamflet. Die Nuwe Protestantse Kerk. *Mondigwording 3 – 10 Mei 1981, 21 Welkom Gemeente, 1960 – 1981.*

⁵³ S. Fourie, *Onderhoud*, 18. 11. 04.

⁵⁴ C. Devenier, *Persoonlike aantekeninge*, 23. 11. 04.

⁵⁵ Pamflet. Die Nuwe Protestantse Kerk. *Mondigwording 3 – 10 Mei 1981, 21 Welkom Gemeente, 1960 – 1981.*

en in 1962 voltooi,⁵⁶ terwyl ds. Devenier predikant van die gemeente was. Volgens ds. Devenier het die Here in dié tyd vir die leraarspaar en gemeente op 'n wonderbaarlike wyse onderneem. “Die hand van God was duidelik sigbaar in ons werksaamhede in Welkom. Na al die jare sien ons nog die vrug van die werk van God in Welkom. Al die lof en eer kom die Here toe.”⁵⁷

Eweseer het die kerkraad uit sewe lede bestaan en hulle was onder andere: James van Aswegen, Johan Snyman, Louis Fourie, Koos du Plooy, Danie Scheepers, Aubrey Louw, Henning Beukes, Jurie van Niekerk, George de Lange, ene Schroeder. Aldus ds. Devenier was hulle die eerste kerkraad van die gemeente. Derhalwe verklaar hy: “So het die meetsnoere van die Here in Welkom vir ons op lieflike plekke geval.”⁵⁸

Ds. Devenier het in 1963 'n beroep na Frankfort aangeneem en gevolglik is ds. J. A. J. Olwagen van Durban beroep. Hy het die beroep aangeneem en die lang gekoesterde ideaal van 'n eie kerk is gedurende sy bediening voltooi. Dit was 'n heuglike dag in die geskiedenis van die gemeente toe die kerk op 20 April 1968 ingewy is.⁵⁹

Daar is ook diegene in die gemeente wat hulle vir die bediening bekwaam het, nl. di. Corrie Bester, Vic Smit, Wimpie Jacobs, Pieter Russeau. Hieroor is die gemeente met sy nederige begin verheug. Desondanks die moeilike beginjare het die gemeente nietemin gegroei en ontwikkel, sodat Virginia in 1976 van Welkom-gemeente kon afstig.⁶⁰

Die gemeente se vorming is beïnvloed deur verskeie predikante wat die gemeente deur die jare bedien het. Na aanleiding van die mondigwording van die gemeente het di. Devenier verwys na: “Onderhou my Gebooie dan sal jy lewe.” Spr. 7:2; Olwagen (Moderator): “Laat ons saam bou in die huis van God.” Neh. 6:10; L. Van Sittert S. E. K. (Sekretaris van die Evangelies-Gereformeerde Kerk): “Gaan die hele Wêreld in en verkondig die evangelie.” W. Du Plessis: “Wees 'n voorbeeld vir die gelowiges in woord, in wandel, in liefde, in gees, in geloof, in reinheid.” 1 Tim. 4:12; J. Mienie (Geen bydrae); J. Kitching: “Wees my navolgers soos ek dit ook van Christus is.” 1 Kor. 11:1.⁶¹

Die huidige predikant ds. F. Bekker skryf soos volg: “In 2002 word die twee gemeentes weer een en staan voortaan as Goudveld gemeente bekend. Dit is unieke omstandighede omdat albei plekke deur een leraar bedien word. Die nood is groot

⁵⁶ S. Fourie, *Onderhoud*, 18. 11. 04.

⁵⁷ C. Devenier, *Persoonlike aantekening*, 23. 11. 04.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Pamflet. Die Nuwe Protestantse Kerk. *Mondigwording 3 – 10 Mei 1981, 21 Welkom Gemeente, 1960 – 1981.*

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

en ons weet dat die Here ons as kanaal wil gebruik om sy seëninge na die Goudveld te bring. Mag ons meer en meer tot sy beskikking wees.

Mag elke gemeente en leser sy beste vir Jesus gee – daar waar hy is. Laat ons voortdurend en volhardend vir mekaar bid.”⁶²

Die eie aard en karakter op religieuse gebied is nietemin vir die gemeentede in Welkom ‘n belangrike geestelike komponent van steungewing. Hierdeur is ‘n belangrike mylpaal in die geskiedenis van die *Evangelies-Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika* behaal.

6.7 INTERPRETATIEF EN GEVOLGTREKKING

6.7.1 INTERPRETASIE

Desnoods is dit van belang om iets van die bevindinge van Die Nuwe Protestantse Kerk deur te gee. Die ontstaansgeskiedenis van die kerk is van so ‘n aard, dat dit onwenslik is om slegs op die gemeente twis in Durban te konsentreer. Die roepingsbewustheid van dr. de Vos en sy suiweringsdoel van die N.G. Kerk, is ongetwyfeld ontkiemende kousaliteite vir die uiteindelijke stigting van Die Nuwe Protestantse Kerk. Desondanks is dit ook van belang om van hom as mens kennis te neem. Sy sterk en vurige persoonlikheid kan nie sondermeer negeer word nie. Daar is ‘n fynbalans tussen die erns van geroepenheid en die verantwoordelike uitvoering daarvan. Derhalwe is die beskouingswyse van geestelike of teologiese sake en die besluite wat gewoonlik daarvoor geneem word, sowel as die uiteindelijke uitvoering daarvan nooit van enige konsekwensies gevrywaar nie.

Die twis en tweedrag wat in Durban ontstaan het, het die gemeente in die geheel onmiskenbaar nadelig beïnvloed. Inmiddels is geen daadwerklike poging tot restituisie daarvan aangewend nie, sodat die oënskynlike van ‘n onafwendbare skeuring as alternatief eerder ten uitvoer gebring is. Die vraag is: of daar nie eerder binne die bestaande domein van die kerkstrukture vir allerlei geestelike of godsdienstige bevordering bewyter behoort te word nie, in stede daarvan om alternatiewe met drastiese gevolge te bewerk. Die kerk is die liggaam van Christus en gevolglik behoort dit voortdurend met ‘n eenheidsband van geestelike toegeneentheid gesmee te word.

Die latere meer bekende Evangelies-Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika, het ook sy werksaamhede in die Goudveld soos die ander Gereformeerde kerke aan die goudmynbounywerheid te danke. In die vroeë vyftigerjare toe daar met die ontginning van goud begin is, het baie mense na die Goudveld gestroom om by die goudmyne werksaam te wees. Die mense het om vanselfsprekende redes aan verskillende kerke behoort en gevolglik moes hulle op kerklike gebied

⁶² Die Nuwe Protestantse Kerk. *Mondigwording 3 – 10 Mei 1981, 21 Welkom Gemeente, 1960 – 1981.*

geakkommodeer word. Na gelang van die situasie moes die Evangelies-Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika ook sy eie lidmate bearbei.

Die geringe aantal lidmate was verplig om in huise kerkdienste te hou, omdat die E. G. K. in daardie tyd oor geen kerklike eiendom beskik het. Daarby het hulle geen gevestigde gemeente of kerk in die Goudveld of selfs nie eens in 'n gevestigde dorp soos Hennenman gehad nie. Namate die lidmatetal in Welkom toegeneem het, het hulle begin dink aan 'n eie selfstandige gemeente. Hierdie ideaal is in 1960 verwesenlik toe die gemeente met ongeveer sestig lidmate gestig is.

Op finansiële gebied het dit nie met die gemeente goed gegaan nie, omdat die omvang van die gemeente klein in verhouding tot ander gevestigde kerke was. Eweseer is geen basaars of funksies gehou om fondse vir die gemeente te genereer nie. Die gemeente was menslik gesproke hoofsaaklik op lidmate se bydraes en tiendes aangewese. Na aanleiding van vermelde inligtingstukke het die gemeente slegs op die Here vertrou vir sy voortbestaan.

Hoewel die lidmatetal van die gemeente gering was, het hulle soos een groot familie die gemeentewerk laat voortstu. Dermate het die gemeente al hoe meer gestalte begin kry en teen die einde van 1960 is die pastorie voltooi. Desgelyks is die kerkgebou op 20 April 1968 met groot vreugde ingewy. Hierdeur is die droom van 'n eie aanbiddingsplek bewaarheid. 'n Groot prestasie as in ag geneem word dat die gemeente toe slegs agt jaar oud was.

Die predikante het gekom en gegaan en elkeen het 'n effek van groei en ontwikkeling op die gemeente gehad. Ondanks die afstigting van die E. G. K. van Virginia-gemeente van Welkom in 1976, het dit desnoods om finansiële redes met Welkom-gemeente in 2002 saamgesmelt.

Desnieteenstaande dat Welkom die enigste E. G. K. in die Goudveld is, is die gemeente steeds besig om die evangeliese boodskap volgens eie kerklike oortuiging te verkondig.

6. 7. 2 GEVOLGTREKKING

Dit is jammer dat gemeentelike geskilpunte soos in die N. G. Gemeente van Durban op kerkskeuring uitgeloop het. Die onenigheid wat verreikende afmetings aangeneem het, is nooit bevordelik vir die saak van die Here nie. Derhalwe is ekstreme tendense van kerkstigting soms 'n tydelike maatreël soos in die geval van Die Nuwe Protestantse Kerk, wat weer tot die stigting van die Hervormde Gereformeerde Kerk aanleiding gegee het. Desondanks is die aanloop tot die stigting van Die Nuwe Protestantse Kerk en die ontstaan van die H. N. G. Kerk, 'n gebeurlikheid wat in die Suid-Afrikaanse Kerkgeskiedenis as 'n groot jammerte bejeën behoort te word.

Die sigbare kerk, dit wil sê, die kerk as instituut is 'n heilige instelling waaroor die onsigbare kerk, die gelowiges moet waak. Hiervolgens is die ware gelowiges nie die subjek van dinge nie, maar die objek. Dikwels word die groot fout gemaak om God as die objek van dinge vir die regverdiging van ons beskouingswyse voor te hou. Daarteenoor is God altyd die subjek omdat ons as Sy handewerk altyd onder Sy magsbeheer is. Hy is die groot argitek van dinge wat die hemel en die aarde geskape het. Ons is en bly Sy objek, want alles is uit Hom, deur Hom en tot Hom. In die lig hiervan moet Sy heiligheid sover moontlik tot uitdrukking kom vir die bepaling van gedagtes en aksies wat konsonant met Sy volmaaktheid is. Die oomblik as ons begin om die ware religieuse lewe te snap, dan kan ons sin maak van die frases wat met die idees van God verbind is.

Hiervolgens moet die kerk in diepe afhanklikheid van Hom voortdurend trag, om Hom as hoof van die kerk onder alle omstandighede te behaag. Desgelyks is en bly Hy die middelpunt van Sy kerk op aarde. Derhalwe moet die eenheidsband van die kerk altyd vooropgestel wees, alhoewel sekere gedagtegeenge oor *eenheid* weer maklik tot 'n afwaartse verwingheid aanleiding kan gee.

Hoewel die latere Evangelies-Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika 'n klein begin in Welkom gehad het, het die kerk nogtans gegroei en tot 'n volwaardige gemeente ontwikkel. Die kerk met sy eie aard en karakter is steeds klein in verhouding tot die ander Gereformeerde kerke in die Goudveld. Hoewel die gemeente van Virginia teen die middel van die sewentigerjare uit Welkom ontstaan het, is die twee gemeentes in 2002 tot een gemeente saamgevoeg. Die redes daarvoor moet aan die ekonomiese konjunktuur in die Goudveld toegeskryf word. Dit het meegebring dat baie lidmate verplaas of andersins verhuis het. Hiervolgens het 'n drastiese afname in lidmatetal plaasgevind, sodat die gemeente van Virginia noodgedwonge met Welkom moes amalgameer.

Daarbenewens het die Evangelies-Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika nooit 'n groot aantal lidmate in die Goudveld gehad nie. Die plaaslike gemeente van Welkom het mettertyd lidmate van ander kerke by gekry, maar het nooit 'n noemenswaardige konstante toename van lidmate van ander kerke beleef nie. Derhalwe het die Evangelies-Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika in Welkom momentum gekry, maar nooit daarin geslaag om beslag in ander dorpe in die Goudveld te kry nie.

As die gemeente van Welkom aan sy lidmatetal gemeet word, dan is dit steeds klein in verhouding tot ander gevestigde kerke in die gebied. Nietemin word die lidmate op 'n eie selfstandige wyse geakkommodeer, sodat die gemeente besig is om sy geroepe taak te vervul.

Nieteenstaande die feit dat die gemeente van Welkom op 'n nederige wyse begin het, het dit tog tot 'n selfstandige en volwaardige gemeente ontwikkel. 'n Gemeente wat oor 'n eie kerkgebou en pastorie beskik en steeds voortstu om die boodskap van

heil aan sy lidmate te verkondig. Terstond 'n roemryke prestasie waarvoor God al die lof toekom.

Uiteraard staan die Evangelies-Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika naas die ander Gereformeerde kerke, ook in die ry waarin baanbrekerswerk in 'n vreemde ongerepte akker verrig is. Gevolglik word daar deur die onderskeie kerke voortgegaan om op spoorslag van die baanbrekerswerk in die Goudveld, die evangelie van ewigheidswaardes te verkondig. Om klaarblyklike redes is dit die prinsipiële taak waarvoor die kerk oor die algemeen geroep is. Na aanleiding hiervan het die onderskeie Gereformeerde kerke en by name ook die Evangelies-Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika, nie hul verantwoordelike roeping in die Goudveld versaak nie.

Hiervolgens het die Evangelies-Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika, hoe gering ook al, histories meegehelp om 'n Gereformeerde kerkgemeenskap in die Goudveld daar te stel.